

BİZE AİT BİR ODA: ANNELİĞE, KADINLIĞA VE DIŞIL DÖNGÜLERE DAİR BİR SERGİ ÜZERİNE ARZU YAYINTAŞ, GÜNEŞ TERKOL VE SEVİL TUNABOYLU İLE SÖYLEŞİ

Söyleşi: Seda Saluk, Nilay Erten

Haziran 2017

Sergi kuratörü Arzu Yayıntaş'ın konsept geliştirme ve sergi tasarımı Güneş Terkol ve Sevil Tunaboylu ile birlikte çalışarak oluşturduğu "Bize Ait Bir Oda" sergisi 9 Mayıs-4 Haziran 2017 tarihleri arasında İstanbul'da, Ark Kültür'de izleyici ile buluştu. Yayıntaş ve Terkol, 2015'ten beri annelik ve doğurganlık üzerine yaptıkları atölyelerin bir devamı olarak kurguladıkları sergi öncesinde Tunaboylu'yu da yanlarına alarak doğurganlık ve dışıl döngüler üzerine yedi farklı başlıkta (kadının kendi doğumu, regl, doğum yapmak, düşük, kürtaj, biyolojik saat, menopoz) hazırladıkları soruları bu konularda çalışmak isteyen diğer kadın sanatçılarla paylaşarak sergi için açık çağrı yaptı. Bu çağrı üzerine bazı sanatçılar sergi için yeni işler yapmayı önerirken bazıları da daha önce sergileme şansı bulamadıkları eserlerini arşivlerinden çıkardılar. Sergide 23 kadın sanatçı tarafından üretilen resim, desen, video, fotoğraf, heykel, enstalasyon, illüstrasyon ve performans gibi farklı disiplinlerden eserler bir araya geliyor. Sanatçılar iktidarın ve medyanın tekipleştiren söyleminin aksine annelik ve kadınlık deneyimlerinin çok çeşitli olduğuna işaret ederek farklı kadınlık hâllerini izleyici ile beraber yeniden kurgulamayı, deneyim paylaşımını ve kadın dayanışmasını güçlendirmeyi hedefliyor. Sergide yer alan sanatçılar alfabetik sıra ile Ada Tuncer, Arzu Arbak, Arzu Yayıntaş, Ecem Yerman, Ece Eldek, Elif Varol Ergen, Fatoş İrwen, Gizem Aksu, Gökçe Deniz Balkan, Güneş Terkol, Işıl Eğrikavuk, Merve Çanakçı, Nancy Atakan, Neriman Polat, Nurcan Gündoğan, Oda Projesi, Özgül Arslan, Seçil Yersel, Sena Başöz, Sevil Tunaboylu, Sezgi Abalı ve Yasemin Nur.

Seda Saluk: 2015'te "Bize Ait Bir Oda" ismiyle annelik ve doğurganlık üzerine konuşmak ve üretmek için kadınlara çağrıda bulunuyorsunuz, görsel ve sözel atölyeler yapmaya başlıyorsunuz. Atölye fikri nasıl ortaya çıktı, bu çağrı kimlere gitti, daha sonra nasıl sergiye evrildi; bize biraz bu süreci anlatabilir misiniz?

Arzu Yayıntaş: Aslında atölye fikri benim anne olmamla başladı. Anne olmayı daha önce hiç kafamda kurgulamamış ve bir anda anne olmaya karar vermiştim. Öncesinde hep feminist örgütlerle işbirliği içerisindeydim, kadın sanatçılar grubu olarak beraber bir sürü iş yapmıştık. Anne olduktan sonra hayatım tepetaklak oldu. Bir şeylerin değişeceğini biliyordum ama bu kadarını beklemiyordum. Bir anda evden çıkamazken buldum kendimi. Çocukla çıktığımda ise dışarıya daha büyük bir mücadele alanı hâline geldi. Anne olmadan önce istediğim gibi yaşayabiliyordum ama anne olunca sürekli dışarıdan eleştirilere açık hâle geldim, herkes kişisel alanıma girmeye hakkı varmış gibi davranmaya başladı. Bunun üzerine ben de tek tip bir annelik mi var, şu anda bize dayatılan annelik modeli dışında başka alternatifler neler, başka kadınlar neler hissediyor, bunları öğrenmek istedim. Bir yandan

çocuk bakmak çok emek isteyen bir şey, kadının hayatında önemli bir kırılma yaratıyor; diğer yandan insanlar kadınlara çok rahat çocuk yap baskısı yapabiliyorlar. Özellikle de çocuk doğurmuş kadınların -ablaların, annelerin, teyzelerin- çocuk bakımının zorluğuna değinmeden bu baskıyı başka kadınlara yapıyor olması çok ilginç. Bu yüzden kadınların üzerindeki doğurma baskısı, doğurup doğurmama kararı üzerine de konuşalım ve aslında doğurmama kararı almış kadınları biraz daha desteklemek için yola çıkalım istedim. Güneş de daha önce bir Antakya bienalinde bir proje yapmıştı, orada yaşayan kadınlarla beraber pankart hazırlamışlardı. Güneş'e "Sen doğurup doğurmama meselesi üzerine ne düşünüyorsun, böyle bir şeyi beraber düşünelim mi?" teklifiyle gittim, daha sonra beraber yola çıktık.

Güneş Terkol: Arzu'yla 2010 senesinde beraber çalışmıştık. O dönem ilk defa sadece kadınlarla çalışmıştım, kocaları Arabistan'da çalışan ve onları yılda sadece bir kere gören kadınlarla pankart atölyesi yapmıştık. Atölyeye çocukları da geldi çünkü kadınların çocukları gönderecekleri kreş imkânı yoktu. O deneyimden çok şey öğrendim. Ben anne değilim ve üzerine hâlâ düşünüyorum ama Arzu bana doğurganlık üzerine çalışma teklifinde bulunduktan sonra bu konular üzerine okumaya, konuşmaya başladık.

Sevil Tunaboğlu: Ben 35 yaşındayım ve uzun bir süredir annemin "Haydi çocuk yap" baskısıyla mücadele ediyorum. Buna teyzemler, halamlar, ve yakın arkadaşlarım da eklenince kendimi sürekli "Ben çocuk yapacak mıyım, istiyor muyum?" sorularıyla boğuşurken buldum. Aslında bir biçimde kendimi de baskıladığımı fark ettim ve merak ettim; etrafımdaki kadınlar, özellikle sanatçı arkadaşlarım nasıl anne olmaya karar verdiler, nasıl bir itkiyle anneyken sanat yapıyorlar, ya da neden anne olmuyorlar gibi sorular sormaya başladım. Kırmızı Kart adında, kadın sanatçılardan oluşan bir grubumuz var. Önceden aktiftik, beraber eylemler yapıp üretiyorduk. Şimdi aktif değiliz ama eposta grubu olarak devam ediyoruz. O gruba "Biyolojik saat gerçekten var mı arkadaşlar; bununla ilgili bildiğiniz blog, kitap varsa benimle paylaşır mısınız?" diye yazmıştım. Daha sonra bu mesele üzerine okumalar yapmaya başlayarak Arzu ve Güneş'e dâhil oldum.

Arzu: Atölyelere başladığımızda deneyim paylaşma, konuşma ihtiyacı ortaya çıktı. Kadınların bu konularla ilgili anlatacağı şeyler bitmiyor. Hatta bu mevzular üzerine bir tane şarkı sözü atölyesi yaptık ama henüz tamamlayamadık, belki bir sonraki 8 Mart'ta tamamlarız.

Güneş: Yaptığımız atölyeler herkese açıktı. Katılımcılar arasında yeni anne olmuş sanatçılar, anne olmak istemeyen sanatçılar, ya da yazarlar, tasarımcılar da vardı. Özellikle anne olanlar çok dertliydi, çok anlattılar. Ben birkaç buluşma sonrası pankart yapmaya geçeriz, üretim yaparız diyordum. Hatta her buluşmaya bir çok malzeme taşıyorduk ama iki-üç buluşma

sonrasında bundan vazgeçtik çünkü önce konuşmaya, paylaşmaya çok ihtiyacımız olduğunu fark ettik.

Arzu Yayıntaş, Güneş Terkol, Sevil Tunaboğlu / Alaca Heyheyler

Sevil: Buluşmalarımızdan birinde kadınlara kendi deneyimleri hakkında soru sorma fikri aklımıza geldi; yüzden fazla kadına, kendi doğumları, regl, doğum yapmak, düşük, kürtaj, biyolojik saat ve menopoz üzerine, “7 Renk Soruları” diye adlandırdığımız yedi tane soru gönderdik. Biz cevapları aldıkça -ben bu kadar cevap birden alacağımızı düşünmemiştim açıkçası- bunları okumaya başladık, birbirimizle paylaştık. Bazı cevaplar benim için çok trajikti, bazıları çok komikti. Ayrıca hepimiz için sağaltıcı bir etkisi de oldu. Bir sürü şey öğrendik. Sonra biz bu kadar şey öğrendik ve bize bu kadar iyi geldiyse diğerlerine de gelsin dedik ve cevapları kitaplaştırmaya karar verdik. Serginin de bir parçası olan *Alaca Heyheyler* isimli kitap böyle ortaya çıktı. Sergi öncesinde kitap sadece bir materyaldi, sergi esnasında kendi başına bir işe dönüştü.

Arzu: Aslında sergi o sorular üzerine kuruldu bir bakıma. Serginin içerisindeki “Ay Çadırı” kitap için kurulmuştu. Kitaptaki sorular sergi için açık çağrı gibi çalıştı. Kadın sanatçılara o soruları gönderdik; etraflarındaki, sanatçı olsun olmasın, diğer kadınlarla da paylaşımlarını istedik. Kurguladığımız fikri onlara da açtık, önerdikleri başka proje, atölye, konuşmalar varsa bizimle paylaşımlarını istedik. Bazı sanatçılar paylaşımında bulundular, ellerindeki işleri ya da hayal ettikleri şeyleri paylaştılar. Bunun üzerine biz de “O zaman sen de gel, serginin parçası ol” dedik. Bizim ayrıca davet ettiğimiz, yeni doğum yapmış ve çocuk nedeniyle işlerine zorunlu ara vermiş kadın sanatçılar da vardı, onların sergiye özellikle dâhil olmasını istedik.

Seda: *Atölyelerde nasıl bir hava hakimdi? Deneyim ve hikâye paylaşımının kadınlar üzerinde ya da birbirleriyle ilişkileri açısından ne gibi etkileri oldu? Bu süreçte birbirinizden neler öğrendiniz, daha önce farkına varmadığımız ne gibi meseleler çıktı ortaya?*

Güneş: Çok farklı ekonomik ve aile geçmişi olan kadınlar bir araya geldi; herkesin farklı bir deneyimi vardı. Kimi albümlerden, eksikliklerden, gülen çocuk fotoğraflarından; kimisi çocuğuyla yaşadığı problemlerden ya da aile problemlerinden bahsetti. Kimisi bir yıl boyunca evden çıkmadan anneliğini yaşamak istiyordu, kimisi hem çalışıp hem anne olmak istiyordu. Aslında atölyeler deneyim paylaşımı şeklinde gelişti, bir bakıma kitap gibiydi.

Arzu: Deneyim paylaşımının güçlendirici ve iyileştirici bir etkisi oluyor, yalnız olmadığınızı hissediyorsunuz. Bazı şeyler için aslında itiraz edip, “Bu benim görevim olmak zorunda değil, bunu paylaşabiliriz” moduna gelmek için de bir güçlenme oluyor. Ya da kadının “Ben çocuk doğurmak istemiyorum, bu da çok normal bir şey” diyebilmesini sağlıyor. Çocuk olunca daha kapalı bir dünyada kalıyorsun, biraz izole oluyorsun. O izolasyon da seni istemeden de olsa daha hassas bir hâle getiriyor ve böyle şeyleri söylemeye çekinmeye başlıyorsun, “Aaa işte bu benim görevim” diyerek daha çok içine kapanıyorsun. Ama bu paylaşımlarla aslında başka insanların da benzer deneyimler yaşadığını görünce itiraz etme, hakkını arama, bir yerde dur deme, “Tamam burası benim alanım” diyebilme gücünü tekrar kazanıyorsun. Çünkü anneliğin ilk dönemlerinde bir anda her şeyi çocuğa vermen gerekiyormuş gibi bir his geliyor; sen zaten sana muhtaç diye öyle hissediyorsun, etrafındaki herkes de sana o rolü biçtiği için, o rolü biçmeyen birileriyle iletişime geçtiğin anda rahatlayıp “Oh tamam” diyorsun ve kafanda çoğu şey yerine oturuyor. O anlamda buluşmak önemliydi. Aslında bu tarz buluşmaları bir aylık bebeği olan yeni annelerle daha fazla yapmak gerekiyor; çünkü, anneliğin ilk zamanları çok zor bir süreç.

Güneş: Ben atölyelerde çok şey öğrendim, hâlâ da öğreniyorum. Buna da inanamıyorum. Bu kadar kadın arkadaşım var, kimileri de anne olmuş, ama doğumun kendisi bile başlı başına benim için o kadar bilinmezmiş ki... Bildiğimi zannettiğim pek çok şeyi aslında yanlış bildiğimi fark ettim. Ya da yeni yeni şeyler öğrendim. Plasenta diye bir şey varmış, yenebilen bir şeymiş, menopozda bile hap hâline gelebilirmiş mesela... Atölyelerde bedenimizle nasıl ilişki kurduğumuza tekrar baktık. Birbirimizi de tanımış olduk. Ayrıca emek sömürüsü, kadın dayanışması gibi meselelere yaklaşımımız pekişmiş oldu.

Sevil: Şimdi oturup düşündüğüm zaman sanki bütün bu soruları anne olmama kararı almak için sormuşum gibi hissediyorum. Toplantılarda hamilelikte cinselliğin nasıl olduğunu, doğumdan sonra ne zaman başladığını, kadınların nasıl hissettiğini de soruyordum; bunlar merak ettiğim şeylerdi. Anne olduktan sonra tamamen kapanan, bedenini sadece çocuğuna veren kadınlar olduğunu öğrendim mesela; öteki türlü bedeniyle iletişime geçmeyi tercih etmiyor ya da geçemiyorlar. Regl üzerine olan paylaşımlarda da çok şey öğrendik. İlk regl olduğumda annemden tokat yemiştım, bunun bu kadar yaygın bir şey olduğunu bilmiyordum. Sadece bizim ailemizde olan bir şeymiş gibi düşünüyordum; anneannem anneme yapmış, annem bana, teyzemler kuzenlerime... Ama bu süreçte fark ettim ki, pek çok arkadaşımın da yaşadığı bir şeymiş bu.

Arzu: Toplumsal bir şey olduğunu görünce daha kötü bir olay olarak mı geldi bu sana peki?

Sevil: Şimdi gülüp geçiyorum aslında... Ama tabii ki saçma sapan bir şey. Regl olduğumuzda niye tokat yiyelim ki biz? Şimdi öyle değildir herhâlde, ama benim jenerasyonumda pek çok

genç kadın regl olacağını bilmiyormuş ya da biliyormuş ama onun tam olarak ne şekilde cereyan edeceğini bilmiyormuş.

Seda: *Regl hâlâ açık açık konuşulan bir şey değil. Erkekliğe geçiş olarak kabul edilen sünnet merasimlerle kutlanırken regl olduğunda tokat yenmesi de oldukça ilginç.*

Güneş: Tabii, erkekliğe geçiş törenleri var ama kadınlığa geçiş törenleri yok. Biz de o yüzden bir cumartesi sergi kapsamında “Gecikmiş Bir Kucaklaşma: İlk Regl” diye bir etkinlik düzenledik. Sergi kapsamında hazırlamış olduğumuz *Alaca Heyheyler* kitabından yola çıkarak, yüzden fazla kadına sorduğumuz 7 Renk Soruları’ndan ikinci sorumuz İlk Regl’ye dair bir buluşma yapmak istedik. Cevapları okurken fark ettik ki, kadınların çoğu bedenlerinde oluşan bu değişim süreciyle ilgili yalnız hissetmiş. Korku, utanç, kirli hissetme, saklama, ağrılar ve anneden gelen geleneksel bir tokat eşliğinde regl olmuşlar. Biz de hikâyelerimizi anlatıp, biraz geriye dönerek anılarımızı sağaltalım ve kutlanmayan kutlu günümüzü kutlayalım istedik. Etkinliğimize herkesi davet ettik. Böyle ritüeller dünyada yapılıyor; regl olunca kızlar, anneler kucaklaşıyor. Türkiye’de de varmış bu ritüeller ama biz henüz karşılaşmadık.

Seda: *Yedi farklı başlıkta -kadının kendi doğumu, regl, doğum yapmak, düşük, kürtaj, biyolojik saat, menopoz- hazırladığımız soruları paylaşarak bu konularda çalışmak isteyen sanatçılara açık çağrı yaptığımızı söylediniz. Bu temaları nasıl seçtiniz? Nasıl cevaplar aldınız? Sergiden sonra “şunu da ekleyebilirdik/ekleyebiliriz” dediğiniz başka temalar çıktı mı?*

Arzu: Oradaki ana mihenk taşları kadının kendi doğumu, regl olduğu ilk an ve menopozdu. Sorularımıza dişil döngülere ek olarak doğum yapmayı, düşüğü ve kürtaji da dâhil ettik; çünkü her biri kadınları etkileyen, uygulamaları farklı süreçler. Menopoza girmeye yakın bazı kadınlarda “Doğursam mı, doğurmasam mı?” soruları başlıyor; buna işaret etmesi için bir de biyolojik saatle ilgili bir soru ekledik. Bütün bu temalar birbirleriyle bağlantılı aslında. En sona da menopozla ilgili bir soru ekledik ama “Soruları niye menopozla bitirdiniz; ‘menopoz oldum ve hayat bitti’ anlamına mı geliyor?” gibi bir eleştiri aldık.

Sevil: Sorulara kadının kendi doğumundan başlıyoruz, menopozla bitirince de bunu kadınlığın sonu olarak gördüğümüzü düşünenler oldu.

Arzu: Bu amaçla sormamıştık aslında ama menopozu kadınlığın sonu olarak algılayanlar, menopoza dair önyargıları olanlar da mevcut.

Güneş: Cevaplarda menopozun kendisini özgürleştirdiğini söyleyen de çok fazla kadın vardı. Ben sorularda cinselliği biraz atladığımızı düşünüyorum. Kadınlığa dair, dişil döngülerle, bedenle ilgili sorular yönelttik ama örneğin ilk sevişme deneyimi ya da ilk mastürbasyon

deneyimi üzerine herhangi bir soru sormadık; belki bunları ekleyebilirdik. Sizin bir tavsiyeniz, eklemek istediğiniz sorular var mı?

Nilay Erten: *Ben pronatalist – doğum yanlısı ya da doğurganlığı arttırmayı hedefleyen– devlet politikalarının sağlık kurumlarında nasıl vücut bulduğuna dair bir doktora tez araştırması yapıyorum. Araştırmam sırasında, hastanelerde çok fazla karşılaştığım bir başka mevzu da vajinismus. Üzerine çok fazla konuşulmayan ama çok da yaygın bir durum. Vajinismus vakalarında çiftler cinsel birleşmede sorun yaşadıkları için cinsel hayatları olamıyor ya da cinselliği çok ağır bir şekilde yaşıyorlar. Eğer çocuk istiyorlarsa bu durum dolaylı olarak doğurganlığı da etkiliyor. Bir şekilde gebe kaldığında ise jinekolojik muayeneler ve doğum çok travmatik şekillerde yaşanabiliyor. Bazı doktorlarda şu algı da var, “Vajinismus olan kadın bir kere doğursun, o zaman vajinismusu da yener.” Ama bu doğru değil elbette, doğumla beraber vajinismus ortadan kalkmıyor.*

Arzu: Doğum illa vajinal doğum şeklinde olmak zorunda değil. Vajinismus tedavisi olmak için doğurmaya karar veren bir kadın, sezaryen doğum yaparsa ne olacak, boşu boşuna doğurmuş mu olacak?

Seda: *Cinsellik, beden, haz üzerine apayrı bir atölyeler serisi ve sergi de çok güzel olur aslında.*

Arzu: O zaman bizi sanat dünyasında tamamen mimlerler herhâlde.

Sevil: “Yine geldi klitorisler” derler.

Arzu: Bizim sergi çok spesifik bir meseleye, anneliğe, doğurganlığa ve dişil döngülere odaklandığı için, bize dair bir önyargı olmayabilir ama sanat dünyasındaki insanların kadın meselesine dair bir önyargıları var.

Güneş: Sergi teması hem gayet politik hem de çok güncel. Üzerine çok konuşulmadığı için eksik kalmış bir mevzu. Keşke bu konularda daha çok iş yapılsa.

Arzu: Kadınlar da bu mevzuları önemsizleştirmeye çalışıyorlar bazen, o da başka bir mücadele biçimi sanırım.

Nilay: *Bir taraftan şöyle bir durum da var: Ne zaman iktidar tarafından kadın bedeniyle ilgili siyasi bir açıklama yapılsa, “Aslında arka planda başka mevzular oluyor, tartışmalı yasalar yapılıyor ve meclisten geçiriliyor. Bu süreçte kadınlara dair mevzular gündem değiştirme yolu olarak kullanılıyor” deniyor. Bu şekilde iddia edilen, kadınlara dair meselelerin ikincil ve önemsiz olduğu, dikkat dağıtmak için kullanıldığı. Hâlbuki kadın meselesi çok politik,*

çok merkezi bir mesele; hatta pek çok devlet politikasının temelini oluşturuyor.

Arzu: 2012’de kürtaj tartışmaları sırasında da böyle oldu. Kürtaj yasağının gündem değiştirmek için ortaya atıldığı söylendi. Hâlbuki kürtaj aslında ne kadar da merkezi bir mevzu.

Nilay: *Serginin içeriğine geçecek olursak, “Ay Çadırı” işinden biraz bahsedebilir misiniz? “Ay Çadırı” ismi nereden geliyor; döngüsellğe, aybaşına bir gönderme mi var?*

Arzu Yayıntaş, Güneş Terkol, Sevil Tunaboşlu / Ay Çadırı

Arzu: Bazı kültürlerde regl, pis bir süreç olarak algılanıyor; regl olan kadın toplumdaki dışlanıyor. Şaman kültüründe ise bu süreç ritüel gibi

yaşanıyor. Regl olan kadınlar ormanda bir araya gelip birbirlerine hikâyeler anlatıyor, o süreci birlikte geçiriyorlar. Biz de “Ay Çadırı”nı böyle bir buluşma mekânından yola çıkarak, *Alaca Heyheyley* kitabımızın bir mekânı olarak kurguladık. Çadırda yüzden fazla kadının paylaştıkları deneyimlerden esinlenilerek üretilmiş resimler, desenler, fotoğraflar var. “Ay Çadırı” ayın döngüleri gibi kadınlığın döngüleri üzerine hayaller, fikirler ve eleştirileri dile getiriyor ve bunlar üzerine beraber düşünmeye çağırıyor. Çadır, erk tarafından baskılandığı için daha önce çok da konuşulmamış, ama kadının hayatında çok önemli ve belirleyici bir yeri olan doğurganlığa ve dişil döngülere dair konuların konuşulmasına bir mekân açıyor. Kadınların verdiği cevaplardan oluşan kitap da deneyim paylaşımıyla kadınları güçlendiriyor. Çadır ile izleyicinin kitabı rahat rahat okuyabileceği, vakit geçirebileceği, hayal kurabileceği bir yer oluşturmayı hedefledik. Çadır aynı zamanda sergi süresince bir buluşma ve deneyim paylaşımı mekânı olarak görev yaptı. Sergi etkinlikleri ve buluşmaları burada gerçekleşti.

Güneş: Ben İngiltere’deyken ev sahibim bahsetmişti; onların da bir okuma grubu vardı, buluşuyorlar, mesela “Regl olduğunuzda üretimimiz değişiyor mu?” üzerine konuşuyorlardı. Bu buluşmaları özellikle yazarlar yapıyor; düzenli olarak yazdıkları dönemlerde de, bazı günler ara verip bu şekilde buluşuyor ve regl günlerini beraber geçirip, birlikte üretim yapıyorlar. Bir de “Kırmızı Çadır” diye bir akım, hareket var. “Kırmızı Çadır” ücretsiz, kadınlara devamlı açık olan bir çadır, bir sürü şehirde kuruluyor. Kadınlar çadırda bir araya gelip paylaşımında bulunuyorlar. Bununla ilgili bir belgesel de var.²

Arzu Yayınas / Annenin Takım Çantası

Seda: Ben de yine pronatalist sağlık politikaları ve bunların bir izdüşümü olan rutin gebe izlemleri üzerine bir doktora tez araştırması yapıyorum. Araştırmam için uzun bir süredir eski adı sağlık ocağı olan Aile Sağlık Merkezleri'nde gebe ya da yeni doğum yapmış kadınlarla vakit geçiriyor, doğum sonrasında ilgili bilmediğim bir

çok süreci en baştan öğreniyorum. Bu nedenle sergideki işler arasında benim en çok dikkatimi çekenlerden birisi Arzu'nun "Annenin Takım Çantası" adlı işiydi. Bu eserin hikâyesinden bahsedebilir misiniz?

Arzu: İlk bebeğimi doğurduktan sonra, kadının doğum sonrası yaşadığı dönüşümün çok zor olduğunu fark ettim. Rahat bir hamilelik geçirdim, doğumum da rahat oldu ve doğumdan sonra üçüncü günde bebekle beraber dışarı çıktım. Buna rağmen bu süreçte bedenimdeki dönüşümden biraz rahatsız oldum. Beden hamilelikte zaten dönüşüyor ama salgılanan mutluluk hormonlarının da etkisiyle o dönüşüm insanı çok rahatsız etmiyor. Doğum sonrasında ise mutluluk hormonları ortadan kayboluyor ve bunun üzerine bir de bebekle baş başa kalıyorsunuz. Size yirmi dört saat muhtaç bir canlı ve herkes size devamlı “Besledin mi, emzirdin mi, sütün yetiyor mu?” diye soruyor. Emzirme başlı başına bir mesele hâline geliyor. Doğum öncesinde annelik kurslarına katılmıştım, kurslarda emzirmeye dair detayları öğrendim ama pratiğe geçince her şeyin çok zor olduğunu fark ettim. Doğum sonrası hastanede hemşire “Bak böyle tutacaksın” diye göğsümü birden tutunca şok geçirdim, çünkü öncesinde göğüslerimin kontrolü tamamen bana aitti, kimse onlar hakkında söz söyleyemezdi. Ama emzirmeye başlayınca müdahaleler de başladı. Çevremdeki aile üyesi diğer kadınlar da hevesli bir şekilde “Yardım edeyim, ben tutayım” diye memelerime girişmeye başladı, hatta bir keresinde annem “Sütün geldi mi?” diye sorarken memelerimi sıkmaya çalıştı.

Sevil: Göğüslerin devlet malı ya da kamuya ait bir nesne oluyor artık.

Arzu: Emzirme eylemi zaten zor bir eylem. Emzirmeye ilk başladığında göğsünün ucunda yaralar oluşuyor, durduk yere sütün akmaya başlıyor. Bir keresinde bir toplantıdayım, ciddi meseleler konuşuyoruz. Toplantı esnasında emzirme vaktim geldi, bir anda göğsümden kendiliğinden foşur foşur sütler akmaya başladı. Yanımda eşarbım vardı, hemen onu aldım, kapandım ama başımdan aşağı da kaynar sular aktı. Şimdi, ikinci bebek sonrası aynı durum başıma geldiğinde hiç takmıyorum ama ilk karşılaştığımda bu süreç beni çok zorlamıştı. Bir de emzirirken kullanman gereken bir sürü alet, edevat var; bu da bana çok ilginç gelmişti.

Göğüs pedi var, göğüs kalkanı var, göğüs ucu çıkarma aparatı var. Emzirme süreci çok zorlu olabiliyor; bazı kadınların göğüs ucu çıkmıyor, bazı kadınlar emzirmekten nefret ediyor. Herkes "Emzirmek zorundasın" dediği için üzerinde bir baskı var... Anne sütü başlı başına bir mevzu oluyor, canının sıkılmasına bile hakkın yok, çünkü o zaman da "Ay moralini bozma, sütün çekilecek" demeye başlıyor çevrendekiler. Bir keresinde yolda giderken bebekle merdivenden çıkıyorum, adamın biri yaklaşıp "Emziriyor musunuz?" diye sordu, "Evet" diye cevapladım şaşırarak. "Peki" dedi, "yetiyor mu?" Zaten etrafımdaki herkes soruyor, bir de merdivendeki tanımadığım bir adam sorunca "Memelerimden size ne?" diyesim geldi. "Annenin Takım Çantası" işi emzirme ve anne sütüyle ilgili bu baskılarla, kuşatılmışlıkla ilgiliydi. Kadının bedeni özgürleşemiyor, o araçlarla kendi bedenimize yabancılaşıyorsunuz. "Annenin Takım Çantası"nda bir de doğum kontrol yöntemlerini görüyoruz. Bunlar da yine gittiğim annelik eğitimlerinden esinlenerek yaptığım şeyler. Eğitimlerden birinde eğitim veren hemşire "Doğum kontrol yöntemleri çok önemli. Erkekler korunmak için prezervatif takmaz, o yüzden bu önlemi siz alacaksınız bayanlar" demişti. Buna çok şaşırmıştım, bunun sorumluluğunu da mı kadınlar olarak biz alacağız diye düşünmüştüm. Eğitimlerde kadınlara prezervatif takmaları için partnerlerinden talepte bulunma hakları olmadığı mesajını veriyorlar, hatta cinselliğin de bir görev ve zorunluluk olduğunu ima ediyorlar. Aynı hemşire "Doğumdan sonra tekrar cinsel ilişkiye girmek için en ideal olan en az bir ay beklemek ama erkekler beklemez" de demişti mesela. Bu bana çok garip gelmişti, aciz hissettirmişti. Prezervatifle korunma mevzusunda ses çıkarmıştım ama buna ses çıkartamadım.

Sevil: Aslında devlet de bunu yapıyor, sorumluluğu hep hiyerarşik olarak en altta olanın omuzlarına atıyor. Özellikle çocuk tacizleri konusunda hükümet ilk önlem olarak ebeveynlere çocuklarına çılgık atmayı öğretmelerini öğütlüyor. Ama erkeklere kimse bir şey öğretmek istemiyor, işlerine gelmiyor.

Arzu: Evet, erkekler durdurulamaz diye düşünüyorlar. "Annenin Takım Çantası" doğum sonrası bedenimize nasıl yabancılaştığımızı ve her şeyin aslında kadının bedeni üzerinden döndüğünü göstermek için yaptığım bir işti.

Güneş: Emzirme mevzu bahis olduğunda kadının kullandığı ne kadar çok aksesuar var aslında, değil mi?

Arzu: Evet, çok fazla aksesuarlar var, emzirirken yanında bir sürü ekipmanla dolaşmak durumunda kalıyorsun. Hayatın tamamen değişiyor.

Seda: *Sergideki bir başka dikkat çekici eser de Neriman Polat'ın çocuk battaniyelerinin üzerine işlediği metinler ve resimlerden oluşan "Kalpsiz Battaniye" serisi. Daha çok söylemsel anlamda da olsa çocuklara çok ciddi bir yatırım var Türkiye'de. Bir yandan geleceğin teminatı için çocukların, çocuk yapmanın önemi vurgulanıyor sık sık, diğer yandan çok ciddi bir çocuk tacizi*

ve istismarı sorunuyla boğuşuluyor. Çocuklara karşı işlenen suçlar konusunda hukuki anlamda doğru düzgün hiçbir yaptırımın olmadığı bir ülkede yaşıyoruz. Cezaevlerindeki çocukların durumu malum. Devletin kendi kurumları bile çocukları korumuyor, hatta buralarda çok ciddi taciz vakaları olabiliyor. “Kalpsiz Battaniye” serisi tamamen bu meselelerle ilgili değil ama bana bunları düşündürdü. Serinin hikâyesinden bahsedebilir misiniz biraz?

Arzu: “Kalpsiz Battaniye” serisindeki her bir battaniye aslında hükümet politikalarına, çocuk mevzusuna, toplumsal yapıya dair bir hikâye anlatıyor. Sergide battaniyelerden sadece iki tanesini görüyoruz ama Neriman'ın serisi büyük bir seri, hâlâ devam ediyor. Sanatçı aynı zamanda çocuk kıyafetleri, önlükler üzerine de çalışıyor. Durmadan yeni materyaller ekleniyor seriye. Umuyorum ki yakın zamanda hepsini bir yerde, ayrı bir sergi olarak göreceğiz. Bizim sergideki battaniyelerden ilki

Neriman Polat / Bazı Ayıcıklar Siyahtır

“Bazı Ayıcıklar Siyahtır.” Burası öyle bir toplum ki bir yandan çocuklarına çok değer verir gibi bir imaj çizer;

diğer yandan aslında çocuklarına özen göstermez. Durmadan “Üç çocuk yapın” diyen bir devlet var ama çocuklar doğduktan sonra binbir türlü şiddete maruz kalmaya başlıyorlar. Mesela yakın zamanda Sur'da öldürülen çocuklar var. Geçenlerde Silopi'de polisler panzerle bir evin duvarını yıkarak içeri girdi ve oradaki iki kardeşi öldürdü. Ülkedeki çocuk ölümleri sürekli artıyor, diğer yandan çocuk işçiler var. Önümüzdeki dönemde Suriyeli çocukların taciz hikâyelerini daha çok duymaya başlayacağız, çünkü yavaş yavaş onlar da seslerini duyurma yollarını buluyorlar. “Kalpsiz Battaniye” serisi bütün bu meselelerin hepsiyle, çocuk

Neriman Polat / Onu Besleme

ölümleri, tacizleri, tecavüzleriyle ilgili bir iş. Çocuk dünyası aslında karanlık bir dünya. Bir de o battaniyelerin, kullanılan imajların kitschliği (zevksizliği) var tabii. Aynı seri içerisindeki diğer iş olan “Onu Besleme” de toplumsal rollere gönderme yapıyor. “Onu Besleme”de kullanılan çocuk battaniyesinin üzerinde cinsiyetini kıyafetinden tahmin ettiğimiz bir kız tavşanın bir oğlan tavşanı beslediğini, cinsiyet rollerinin çocuk battaniyesinde de tekrarlandığını görüyoruz. Okul kitaplarında da böyledir ya, bu roller orada da tekrarlanır.

Sevil: Beslemeyle ilgili şöyle bir gelenek de var; örneğin düğünlerde, özel günlerde çiftler birbirine pasta yedirirler, izleyiciler de “Bakalım bunu başarabilecekler mi?” diye heyecanla seyredir. O kare çok ilginç aslında çünkü orada eşit bir

durum, birbirini besleme hâli var. Birbirlerinden maddi ve manevi beslenecekler; sembolik bir anlamı var bunun. Ama evlendikten sonra ve aile içerisinde o besleme eylemi tek bir kişinin yükümlülüğünde olmaya başlıyor sanki. Besleme önce anneye, sonra da kız çocuğuna atfedilen bir iş hâline geliyor.

Nilay: *Besleme eyleminden devam edecek olursak, sergideki işlerden birisi de Ecem Yerman'ın "Memememe" heykeli. Heykelde çok memeli bir kadın figürü görüyoruz. Emzirme bir yandan besleme eylemini de akla getiriyor. Atölyelerinizde veya kadınlara yönelttiğiniz sorularda emzirmemeyi seçen, emzirmenin bir mecburiyet olmadığını ve emzirmek istemediğini söyleyen, bunu bir tercih meselesi olarak gören kadınlarla karşılaştınız mı? Tanıdığım bir kadın emzirmedi ve blogunda da bunu açık açık yazdı. "Kendimi emziren biri olarak düşünemiyorum, ben emziremem" diyerek doğumdan sonra aldığı bir ilaçla sütünü kesti. Daha sonra çok sert tepkilerle karşılaştı, hatta blogunu kapatmak zorunda kaldı. Siz bu mevzuları kendi aranızda nasıl konuştunuz?*

Ecem Yerman / Memememe

Arzu: Atölye çalışmalarında örneğin geçirdiği bir rahatsızlık nedeniyle sütü gelmeyen kadınların deneyimlerini de konuştuk. Ya da ilk altı ay emzirip sonra bırakmak çok karşılaşılan bir şey. Ama bir tercih olarak emzirmemeyi seçen kadınlarla karşılaşmadık. Bahsettiğin kişi emzirmeyi reddedişini bu kadar sert söylemektense "Denedim ama olmadı, ben de bıraktım" şeklinde söyleseydi daha çok kabul görürdü belki de. Anneler de çok acımasız olabiliyor ve böyle bir durumda sert çıkabiliyorlar. Emzirme aslında anne ve bebek arasındaki bir mesele, ikisinin ortak karar vereceği bir şey. Başkasını ilgilendirdiğini düşünmüyorum. Tamam anne sütü çok değerli ve sağlıklı ama bir nesil mama ile büyüdü ve şu anda bir çoğu çok sağlıklı. Anneler üzerinde bu kadar büyük bir emzirme baskısının kurulmasının bebeğin iyiliği için olduğunu düşünmüyorum.

Seda: *Emzirmeye çok ciddi bir yatırım da var şu anda. Örneğin hangi sağlık kurumuna gitseniz mutlaka emzirmek gerektiğine, anne sütünün en faydalı besin olduğuna, memenin en iyi beslenme yöntemi olduğuna vurgu yapan afişler görüyorsunuz. Ama emzirmenin tarihsel bir tarafı da var. Bir dönem kadınlar emzirmiyor; çünkü, tıp anne sütüne şimdiki kadar önem atfetmiyor. bell hooks da Feminizm Herkes İçindir³ kitabında emzirmenin bir tarihselliği olduğundan bahsediyor. Kadınlar ne zaman ki güçlendiler ve iş hayatına*

katıldılar, emzirme birden çok önemli bir eylem hâline dönüştü diyor. Çünkü emzirme kadın açısından çok fazla emek ve vakit isteyen bir iş, kadını eve ya da bakım işine bağlayan bir işlevi de var. Elbette bunlar çok tartışılabilir konular.

Arzu: Emzirme bir yandan daha özgürleştirici bir süreç de olabiliyor. Devamlı hareket hâlinde olduğum için bana emzirmek daha kolay, daha pratik geliyor mesela. Yanımda sürekli mama ya da biberon taşımak zorunda kalmıyorum. Ama emzirmekte zorlanan birisi eğer tercih ediyorsa emzirmeyebilir; çünkü, bebeği yetiştirmede en önemli şey aslında sağlıklı ve mutlu ebeveynler. Kadın emzirme eylemi yüzünden acı çekip rahatsız oluyorsa emzirmemesi daha iyi. Emzirmeye yönelik yaklaşımlar ülkeden ülkeye de değişiyor. Örneğin Fransa’da *Pariziyen* (Paris tarzı) ebeveynlik diye bir ekol var. Bu ekolde emzirme yok, emziren kadınlara çok iyi gözlerle bakılmıyor. Hatta Paris’te bir arkadaşım emziriyor diye epey ayrımcılığa uğradığını söylüyor. Uyumlu de, beslenmede de çocuğu kendi hâline bırakıyorlar. Aslında isteyen istediği gibi çocuk bakmalı.

Seda: Tezim için görüşme yaptığım kadınlardan bazıları, çevreden gelen ısrarlı soruların da etkisiyle biyolojik saatle ilgili endişeler duymasalar, belki de çocuk yapmayacaklarından bahsediyorlar. Serginin materyallerinde ve basın bülteninde “Anne olmak bir tercih meselesidir” diyorsunuz. Ama sanki bazen annelik de bir tercih meselesi olamayabiliyor, toplum baskısı sonucunda gerçekleşebiliyor. Bu konuyu kendi aramızda nasıl tartıştınız, anne olmak tercih meselesidir derken neyi kastediyorsunuz, biraz açabilir misiniz?

Arzu: Aslında burada tercihten bahsederken daha çok kürtaj meselesine gönderme yapıyorduk. Bir kadın hamile kaldığını öğrendiğinde bebeği doğurmak zorunda değil; bu sonuçta onun bedeni, onun kararı. Anne olma kararı, toplum baskısıyla değil kadın kendisi istiyorsa alınacak bir karar; çünkü, anne olduktan sonra kişinin hayatı tamamen değişiyor. Bir de her kadının anne olmasına gerek yok, çünkü bu herkese göre bir iş olmayabiliyor. Annelik tercih meselesidir derken çocuk doğurma kararı toplum baskısıyla alınacak bir karar değil demek istiyoruz, çünkü toplum daha sonra yok oluyor ve sen çocukla tek başına, yalnız kalıyorsun. Hatta bazen babalar da ortadan yok oluyor, bu durumda çocuk doğurma babanın baskısıyla olacak bir şey de değil. Kadın evliyse kürtaj olurken yasal olarak babanın da izni gerekiyor ama bu da sorunlu bir durum. Örneğin pek çok boşanmış çift görüyoruz, çocuğun bütün bakımı kadına kalıyor. Çocuk anneden ayrılabilir, ama bu ne bizim kültürümüzde ne de dünyada çok kabul edilen bir durum. Doğurmak ya da çocuk bakımı öyle kutsallaştırılıyor ki bir süre sonra kadın da suçluluk duymaya başlıyor. Mesela bizim aldığımız cevaplarda çocuk istediği bir dönemde gebe kalan ama sonra düşük yapan bir kadın, düşüğün nedeni olarak daha önceden olduğu bir kürtaji gösteriyordu. Kürtaj kararını partneriyle birlikte

almışlar, daha sonra yine aynı partnerinden bir düşük olmuş, ama partneri “Kürtaj yaptırdın diye düşük oldu” diyor, yani hem kürtaj kararı hem de sonrasındaki düşük, ikisi birden, kadına mal ediliyor. Demek ki her adamdan da çocuk yapılmaz, adam sürecin parçası olmayacaksa o çocuğu yapmamak ya da başka birisinden yapmak gerekiyor. Çocuk sahibi olmak karşındaki kişiyle yaptığın, ömür boyu birbirine bağlandığın bir sözleşme. Adam manyaksa kadına çocuk üzerinden her türlü işkenceyi yapabilir. İki kadının ortak bir çocuk yapması daha mantıklı belki de.

Güneş: Farklı modeller de var elbette; karşı cinsle evlenip çocuk yapmak bir model ise taşıyıcı anne olmak veya eşcinsel bir adamdan hamile kalıp anlaşmalı ebeveynlik yapmak da birer model. Bu şekilde anlaşarak çocuk sahibi olan bir arkadaşım “Bu sürece sanki evlenmişiz, boşanmışız da çocuğumuz olmuş gibi sondan başlıyoruz” demişti. Aynı evde yaşayarak çocuk bakımını maddi ve manevi olarak paylaşacaklar, birbirlerine destek olacaklar ama eş ya da sevgili olmayacaklar. İspanya’da annelerin bir araya gelip yaşadığı komün evler var mesela. Ortak bir mutfakları, paraların bir araya geldiği ortak bir havuzları var. Diyelim yedi tane anne var, bu yedi anne haftanın yedi gününü bölüşüyor, her gün annelerden biri çocuklara bakıyor. Diğer kadınlar dışarı çıkıyor, işlerini yapıyor. Çocuk bakımı kolektif bir şekilde hallediliyor. Bu çok güzel bir örnek. Çocuk yapmak isteyen kişiler için bunun tek modeli aile değil. Aile kadın için avantajlı bir kurum da değil.

Sevil: Aynı şekilde evlat edinmek ya da koruyucu aile olmak da mümkün. Anneliğin çok farklı yolları, modelleri var.

Seda: *Bir söyleşinizde, sergide yer alan annelikle ilgili eserlerde daha çok biyolojik olanın, bedenın ön planda olduğuna dair bir eleştiri alıyorsunuz. Feministler olarak kadınlığın, anneliğin, toplumsal olarak inşa edildiğine çok vurgu yapıyoruz; özcülükten kaçalım ya da anneliğe dair başka meselelere bakalım derken bir bakıma biyolojiyi de görmezden gelebiliyoruz. Ama örneğin hem regl sürecinde hem de doğumda ve doğum sonrası süreçte –her kadın bu durumu farklı yaşasa da– biyolojinin, hormonların yadsınamaz bir etkisi var. Bu meseleyi atölyelerde ya da kendi aranızda nasıl tartıştınız, tartışırken çatışmalar yaşadınız mı?*

Sevil: Kadınlar olarak toplumsal baskıya o kadar maruz kalıyoruz ki bazen farkında olmadan bedenimizi unutuyoruz, onunla iletişimsiz kalıyoruz. Ama aslında her şey bedenimizle ilişkide; onu yadsıyamayız. Atölyelerde bir araya geldiğimizde annelikten, doğurganlıktan ya da ilk reglden bahsederken daha çok bedenimizde yaşadığımız değişikliklerden ve bunların psikolojik etkilerinden konuştuk. Bununla birlikte elbette ev içindeki eşitsizliklerden de konuştuk. Ya da örneğin biyolojik saatin aslında toplum baskısı mı olduğu yoksa gerçekten

var olan biyolojik bir süreç mi olduğunu konuştuk. Benim gördüğüm kadarıyla her şey beden üzerinden başlıyor ve bunu konuşmak da doğal bir süreç.

*Sezgi Abalı / İki Gündür Karşı Apartmandaki Kadının İntihar Etmesini Bekliyorum. Belki De Etmez. Ne Düşündüğünü Bilmiyorum Onun**

Arzu: Ecem'in heykellerini düşündüğümüzde kadın bedeni sergide çok baskın bir yerde duruyor gibi gelebilir. Ama mesela Sezgi'nin (Abalı) oyuncakların, mutfak aletlerinin arasındaki düşünen kadını fotoğraflayan işi kadının eve hapsolmesiyle, iş bölümüyle alakalı bir iş. Yine de ilki daha çok göze batıyor. Kendi bedenimize dair konulara neden bu kadar kapalı olduğumuzu, kendi deneyimlerimizi neden paylaşmadığımızı düşünmek lazım. Feminist bir arkadaşım beni çocukla ilk gördüğünde anneliğin

nasil geçtiğini sordu, iyi olduğumu söyledim. "Sen rahatsin, ben bunu çok ağır yaşadım" dedi; arkadaşlarına onu durdurmadıkları için çok kızmış. O yüzden bu konular üzerine konuşmak oldukça güçlendirici. Gönderdiğimiz sorular üzerinden kürtaj hikâyeleri topladık ama kendi kürtajlarımızı dillendirmedik, kendi aramızda konuşmadık. Bu da ilginç. Feministler olarak bedenimizden çok uzağız belki de. Beden meselesine kadının metalaşması üzerinden bir eleştiri var. Dönüp kendi bedenine bakma, dişiliği keşfetme dokunulmaması gereken bir alan gibi geliyor galiba.

Sevil: Tarık Akan'la Nebahat Çehre'nin 80 darbesi sonrasında çekilen *Kimlik* diye bir filmi var. Klişe ama güzel bir film. Filmde komünistlerin toplandığı bir ev gösteriliyor. Çok eril bir ortam. Dava insanları toplantı hâlindeyken içeri genç bir kadın giriyor. Kadın makyaj yapmış, aralarındaki en genç kız ve o da dava için çalışıyor. Bir başka kadın "Sen cinsel meta mısın? Sil o yüzündekini!" diye kızıyor kadına.

Arzu: Bizim toplantılarımızda böyle şeyler olmadı tabii; herkes makyajını da yapıyor, mini eteğini de giyiyor. Beş sene önce birisi bana bu mevzular üzerine sergi yapacağımı söylese saçmalama derdim. Ben de regl üzerine konuşulmasından rahatsız olan bir insandım. Bugünden geriye bakınca bu durum saçma geliyor elbette.

Seda: *Yine benzer bir durum da, küçük çocuğu olan kadınların bazılarının bir süre sonra politik süreçlerden düşmesi, toplantılara katılmakta zorluk yaşamaya başlaması. Yurt dışında farkına vardığım bir mesele, özellikle feminist toplantılar veya konferanslarda çocukları da oyalayabilecek –oyun alanlarının, resim ve el işi masalarının olması ya da mekânda çocuklarla ilgilenecek bakıcılar bulundurulması– çözümler getirmeye çalışıyorlar ya da en azından bunun gerekliliği üzerine tartışma açıyorlar. Türkiye'de bu mevzuları konuşabiliyor muyuz sizce?*

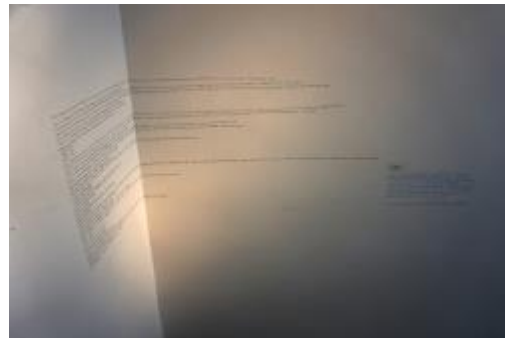
Güneş: Katıldığım *Sosyalist Feminist Kolektif* buluşmalarında şöyle bir yöntem belirlenmişti: Çocuklarıyla gelen anneler için bir tane çizelge yapıyorduk, çizelgeyi saatlere bölüyorduk. Örneğin bir saat ben çocuklarla oturuyordum, beraber origami yapıyorduk; ondan sonra başka bir kadın arkadaş oturuyordu. Bu çok güzel bir modeldi, böylece kadınlar çocuklar yüzünden toplantıya gelmemelik yapmıyorlardı. Bu kendi aramızda ürettiğimiz, üzerine çok düşünmediğimiz için biraz el yordamıyla bulduğumuz, sistemli olmayan bir çözümdü ama böyle şeyler yapmak mümkün. Bu sergiyi yaparken de benzer paylaşımlar yaşadık ama mesele benim de çocuğum olsaydı, Sevil'in de çocuğu olsaydı biraz daha farklı bir yöntem bulmamız gerekebilirdi. Kadınlar olarak hep çözümler üretmek zorunda kalıyoruz, düşünmesi gereken biz oluyoruz.

Arzu: Toplum yapısı genel olarak çocuk seven bir yapı gibi görünüyor; dışarıda herkes sana karışıyor, o çocuk için neyin iyi olduğunu söylüyor; ama çocuk işin içine girdiği zaman herkes bir anda rahatsız da oluyor. Geçenlerde önemli bir kararın alınacağı bir apartman toplantısında idim. Büyük bir salondur, toplantıda 400 kişi vardı. Maya da sesler çıkartıyor, sanki hep aynı yerden birisi öksürüyor gibi aslında. Kadınlardan birisi bana döndü deki ki "İsterseniz çocuğu dışarı çıkartalım." Sanki köpek var ve havlıyor. O yüzden toplum aslında çocuk sevmiyor bence. Bu durumu çocukla gittiğim başka etkinlik ve toplantılarda da hissettim. Kreş ya da bakıcı desteği alamayan anneler sosyal yaşamdan elini ayağını çekmek zorunda kalıyorlar; çünkü çocuk ile bu ortamlara girmesini sağlayacak uygun koşullar yok. Üreme ve çocuk bakımı hakkında ilgili bir başka toplantıda çocuk bakımı sağlayacak herhangi bir destek sistemi kurmamışlardı mesela. Ben de "Ben bu toplantıya gelmek istiyorum ama galiba çocuk bakımı yok. Çocuk bakımı üzerine toplantı yapıyorsunuz ama asıl biz çocuklu anneler olarak bu konuyu nasıl tartışacağız?" diye özelden mesaj atmıştım, bunun üzerine çocuklara bakacak birisini ayarlamışlardı. Bu meseleler çok fazla düşünülüyor.

Güneş: Sen talep etmeden kimse bu hizmeti sunmuyor.

Arzu: Bu meseleye duyarlı olanlar bu hizmeti sağlıyor zaten. Örneğin Avrupa bazlı proje yapan kişi ya da kurumlarda bu duyarlılık var, çünkü projenin standartları içerisinde katılımcılara çocuk bakımı sunma gibi kriterler var. Ama diğer yerlerde yok, çünkü bakım hizmeti sağlamak bütçeden kesilecek en kolay unsurlardan birisi olarak görülüyor.

Nilay: *Sergideki bir başka iş de duvarlara kurşun kalemle yazılmış "Oda Projesi." Yazılardan birinde "Çocuk benimle her yere gelmek zorunda mı?" sorusu vardı. Eğer kadının istediği bu değilse, çocuğa bakacak başka birisi varsa çocuk elbette her yere gelmek zorunda değil. Çocuk bakımında bir*

Oda Projesi

iş bölümü olmalı; bu bazen baba, bazen bakıcı, bazen başka bir kadın olabilir. Kadınlar anne olmanın ne kadar zor olduğunu, çok değişip dönüştüklerini anlatıyorlar. Haklılar; çünkü babaların, partnerlerin ellerini taşın altına sokmaması, iş yükünün eşitsiz dağılımının genelde kadının omzuna düşmesi de büyük bir sorun. Bir yandan da sınıfsal bir durum, insanların çalışma hayatları ve koşullarıyla alakalı. Çocuğa kim bakabilecek? Bakım gücü dışarıdan tutulacaksa bu nasıl karşılanacak? Benim ilk aklıma gelen çocuğun her yere gelmek zorunda olup olmaması değil, çocuğa babasının bakmasının gerektiği.

Arzu: Orada da şöyle bir durum var; sanattan para kazanan zaten az sanatçı var, erkek sanatçıların işleri biraz daha fazla kazandırıyor. Sanatçı kadın muhtemelen çok fazla para kazanamıyordur. Zaten iş az, yaşamak zor. O yüzden de partnerin sanatçı değilse hâliyle sen daha az para kazandığın için adamın vakti daha değerli hâle geliyor ve çocukla her yere gitmek zorunda kalan sen oluyorsun. Bir de kadın sanatçılar üzerindeki baskı çocuk sahibi olduktan sonra farklılaşıyor. Çocuk yaptığı zaman “Sen çocuk yaptın, senden artık iş çıkmaz” tarzı yaklaşımlara maruz kalmış sanatçı kadınlar var. Çünkü sanatçı olmak biraz çılgın, bireysel olmak anlamına geliyor; rahat olmak, her şeye uymak gerekiyor. Açılışlara, yemeklere katılıyorsun. Bu ortamlar da her zaman çocuklara uygun olmuyor. Gözden düşmemek için aktif olman gerekiyor. Üretmek için sosyal ilişkileri canlı tutman gerekiyor. Ama çocukla üretmek de zorlaşıyor.

Seda: *Araştırmam için mülakat yaptığım kadınlar, işverenlerin iş görüşmelerinde bazen “Evlenecek misin? Çocuk yapacak mısın?” diye sorduklarını söylüyorlardı. İşverenlerde “Çocuk yapacaksan, izin alacaksan seni baştan işe almayalım” gibi bir düşünce olabiliyor. Bu durum sanat camiasında da vardır tahminim.*

Arzu: Küratör ona sergi teklif etmez diye hamileliğini saklayan, söylemeyen kadın sanatçılar var. Bu hikâyelerin çoğu anlatılmıyor. Koordinatörlüğünü yaptığım uluslararası bir projede iş teklifi geldikten ve ben kabul ettikten sonra hamile olduğumu öğrenmiştim. Proje Eylül’de bitiyordu, ben de Aralık’ta doğuracaktım. Uzun bir süre proje ekibine söylesem mi diye düşündüm. En sonunda söylememeye karar verdim, çünkü bu onları ilgilendiren bir mevzu değil. Koordinatör olduğum için benden çok ciddi bir fiziksel efor beklememeleri gerekiyor. Gece gündüz orada sabahlamam da iş ahlâkına aykırı. Neden sonra proje ekibi yurtdışından geldiğinde hamile olduğumu söyledim, rahatsız oldular. İşe başladığımızda bilip bilmediğimi sordular, ben de sonrasında öğrendiğimi söyledim. Gizlemişim gibi oldu. İlk başta söyleseydim de işi kaybetmezdim belki, çünkü projeyi yapanlar Koreliydi ve buradaki tek kontakları bendim. Yine de hamile olduğum için risk almak istemeyebilirlerdi de.

Seda: *Sergiyi gezdikten sonra sergideki deneyimlerin hep natrans kadınların deneyimleri üzerinden gittiğini düşündüm. Doğurganlık meselesi trans deneyiminden doğru da ele alınabilir aslında. Örneğin Türkiye’de trans bireylerin resmi cinsiyet kayıtlarının değiştirilebilmesi için kalıcı kısırlaştırılma ve cinsel organ ameliyatı şartı uygulanıyor. Belki ilerisi için transların deneyimleri bu sürece nasıl dâhil edilebilir?*

Güneş: Soruları cevaplayan trans kadınların olmamasından ve odaklandığımız mesele daha çok döngüler olduğu için böyle gelişti belki ama translardan danışmanlık alarak transların deneyimlerini nasıl ekleyebiliriz diye düşünebiliriz. Döngüleri nasıl yaşıyorlar, tedavilerden sonra döngülerle nasıl vedalaşıyorlar ya da vedalaşıyorlar mı; birebir görüşüp, beraber çalışarak bu konuları ele alabiliriz.

Seda: *Sergi sonrası için hem bireysel hem kolektif planlarınız neler? Sergideki eserleri başka yerlere taşımayı ya da deneyimlerinizden farklı ürünler çıkarmayı düşünüyor musunuz?*

Güneş: Sergiyi başka yerlere taşımayı konuşuyoruz ama net bir planımız yok henüz. Belki bütün sergiyi değil de sadece “Ay Çadırı”nı taşıyabiliriz.

Arzu: Sergiyi bireysel olarak taşımak çok zor, taşımak isteriz ama organizasyonu çok emek isteyen bir iş. Ancak bir kurum üstlenirse olabilir.

Sevil: Belki yine bize ait ama 2.0 sergisi olur. Tamamen aynı sanatçılarla değil de gittiğimiz yerlerdeki sanatçılarla artan bir sergi yaparız.

Arzu: Aslında sorularımıza daha fazla kadından cevap toplamak istiyoruz çünkü bu hâliyle kitap daha çok bizim çevremizde, bizim yaş aralıklarımızda ve internet kullanabilen kadınlarla sınırlı kaldı. O nedenle başka kadınlara da ulaşmak, yüz yüze görüşmeler yapmak, hatta İstanbul dışına çıkıp başka şehirlere gitmek istiyoruz. Başka şehirlere gittiğimizde belki “Ay Çadırı”nı orada da kurgularız. Cevapları topladıktan sonra da kitabı bir yayınevinden bastırmak istiyoruz ki kitap daha çok kişiye ulaşabilsin. Ben doğurganlık ve annelik üzerine üretmeye ve düşünmeye devam etmeyi planlıyorum. Ayrıca ileriki bir zamanda kadınlarla, erkeklik üzerine bir sergi yapmak istiyorum. Erkekler hep kadınlar üzerine konuşuyor, ahkâm kesiyor; o yüzden istiyorum ki biraz biz kadınlar erkekler üzerine konuşalım.

Güneş: Evet, kadınların hayatları ve tercihleri üzerine hep erkekler konuşuyor. Mesela televizyona çıkıyorlar, başörtüsü hakkında konuşuyorlar; ama hepsi erkek.

Arzu: Sanat dünyasına baktığımızda da solo sergiler hep erkek sanatçılara ait. Yani yine sadece erkekler konuşuyor. İstanbul Modern’in geçmiş sergilerini incelediğimizde geçen yaza kadar hiçbir kadın sanatçıya solo sergi açmadıklarını görüyoruz. Pera Müzesi, Sabancı Müzesi de çok farklı değil. Karma sergilerde kadınlar var ama orada da oran genelde

%35 ya da %40. Bienallerde de öyle oluyor. Bu sene de Venedik Bienali'nde hep beyaz erkek sanatçıların işleri vardı. Piyasayı onlar idare ettiği için böyle oluyor hâliyle.

Sevil: Bir sergi yapılıyor, aslında erkekler arasında ama göze batmasın, ayıp olmasın diye tuz serper gibi araya birkaç kadın sanatçı serpiştiriyorlar. Oysa ki sergide kırk erkek dört kadın sanatçı olunca daha çok göze batıyor. Erkekler kendileri bir sergi yapabilirler, kadınları araya serpiştirdiklerinde daha gülünç oluyor.

Teşekkür ederiz.

¹ Arzu Yayıntaş, Güneş Terkol ve Sevil Tunaboşlu, *Alaca Heyheyler* (Yayımlanmamış eser, 2017).

² *Things We Don't Talk About: Woman's Stories from the Red Tent* [Hakkında Konuşmadığımız Şeyler: Kırmızı Çadırın Kadın Hikâyeleri], Isadora Gabrielle Leidenfrost (2012).

³ bell hooks, *Feminizm Herkes İçindir* (İstanbul: bgst Yayınları, 2012).